

Вјера Мујовић Прајс*

*Факултет за медије и комуникацију,
Универзитет Сингидунум*

КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА И УЛОГА УМЕТНИКА У ПРОМЕНИ ИМИЦА СРБИЈЕ

Сажетак

Предмет овог рада односи се на значај културне дипломатије и улогу уметника у промени имица Републике Србије. Основни циљ истраживања у овом раду је био да се утврде ставови наших истакнутих уметника који гостују у иностранству о утицају културне дипломатије на промену имица Републике Србије у свету. Независна варијабла је дефинисана као „утицај активности наших дипломатских представништава у међународној културној сарадњи и гостовања наших истакнутих уметника са програмима из области културе у иностранству на промену имица Републике Србије у свету”. Зависна варијабла је одређена као „процена истакнутих српских уметника о квалитету активности наших дипломатских представништава у међународној културној сарадњи и гостовања наших уметника са програмима из области културе у иностранству на имиц Републике Србије у свету”.

У истраживању је коришћена дескриптивна *survey research* метода, а прикупљање података је спроведено анкетаирањем, помоћу Упитника за уметнике на пригодном узорку од 100 истакнутих српских уметника. Статистичка

* Електронска адреса ауторке: vjerarte@gmail.com

обрада података је урађена применом дескриптивне анализе процене квалитета активности наших дипломатских представништава у међународној културној сарадњи и гостовања наших истакнутих уметника у иностранству са програмима из области културе, на узорку од 25 манифестних варијабли (питања, индикатора). Закључено је да је улога уметника од великог значаја у културној дипломатији, те тако и у промени имица Србије.

Кључне речи: културна дипломатија, имиц Републике Србије, истакнути српски уметници, дескриптивна анализа, факторска анализа

1. УВОД

Јасно је да се мање државе са турбулентном прошлошћу (али и садашњошћу), каква је Србија, морају ослањати на успешне и утицајне личности које живе у земљи или свету, а које би могле да утичу на њену што повољнију међународну репрезентацију и репутацију. Као што се културна дипломатија наше земље мора ослонити на јаке личности из српске дијаспоре ради што успешније одбране сопствених интереса у иностранству, тако се мора рачунати и на значајне уметнике који живе у земљи али су својом делатношћу афирмисани и изван њених граница, како би се ефикасније покренули процеси који би побољшали позицију наше земље и представе о њој у међународном контексту.

Арџун Ападурај (*Arjun Appadurai*) подсећа да у „постелектронском свету имагинација игра нову значајну улогу” и да је и у другим временима било преседана када су снажне вође „усађивале своју визију у друштвени живот и стварале моћне покрете усмерене на друштвену промену”.¹ Дејство појединца, *лидера*, данас можемо темељити најпре на имагинацији, што само додатно подвлачи велику улогу културе, уметности и медија у покушају да се путем јаких појединаца утиче на побољшање међународне репрезентације културе и културног идентитета једног народа. Речима Љиљане

1) Арџун Ападурај, *Култура и глобализација*, Библиотека XX век, Београд, 2011, стр. 18.

Мркић Поповић, „и поред кризе у којој живимо неопходност образовања уметника се намеће и као питање очувања идентитета и националног бића”, јер „довољан је један светски признати уметник да прослави своју земљу”, при чему се „увек истиче да се у уметност и културу мора улагати, јер не би било великих уметничких дела да није било њихових мецена”.² У мањим земљама, држава нема другог избора него да улаже у културу и у појединце – уметнике и културне посленике. Узор, „културни јунак се дефинише као особа којој се диве због њених одлика или постигнућа и сматрају је идеалом или моделом”.³ Уз предлоге да држава треба да „одреди јасну и континуирану културну политику, да помогне у пласирању истакнутих уметника као компетитивног извозног брэнда, да децентрализује културу и уметност”,⁴ Смиљка Исаковић истиче и значај „емоционалног маркетинга”, а „чаролија уметности ће урадити остало”.⁵ Битно је, такође, да се ови атрибути пласирају управо преко јавног присуства истакнуте личности.

2. ПРЕДМЕТ И МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет рада односи се на значај културне дипломатије и улогу уметника у промени имица Србије. Распад СФРЈ, ратови на овом простору и стварање самосталних нових држава, санкције, агресија НАТО на СР Југославију, признање Косова и Метохије као самосталне државе од дела међународне заједнице, неки су од чинилаца који су утицали на имиџ Републике Србије у свету. С друге стране, „бурне промене на глобалном нивоу довеле су до суштинске прерасподеле економске, политичке и војне моћи великог броја држава која је довела до реструктурирања међународног система у правцу мултиполарности”.⁶ Овакав след догађаја имплицитно је постављао захтев за усвајањем

2) Милица Димитријевић, „Нема уметности без мецена”, *Политика*, 23.01.2013.

3) Бранимир Стојковић, *Идентитет и комуникација*, ФДУ – Чигоја штампа, Београд, 2002, стр. 102.

4) Смиљка Исаковић, „Друштвени утицај менаџера у музичкој уметности”, *Комуникације, медији, култура*, бр. 3, Факултет за културу и медије, Београд, 2011, стр. 275.

5) Исто, стр. 281.

6) Живојин Ђурић, Миша Стојадиновић, „Држава и неолиберални модели урушавања националних политичких институција”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2018, стр. 41–42.

стратегија на државном нивоу усмерених на побољшање слике о Србији путем дипломатских и медијских активности. *Културна дипломатија* подразумева настојање неке државе да путем културно-уметничких и медијских активности утиче на свој имиџ у свету. *Имиџ Србије* је многострука категорија у чију конструкцију улазе историјске, политичке, економске, социолошке и уметничке категорије. „Култура и медији у данашње време имају све већи утицај на имиџ појединачних нација у свету и, самим тим, представљају све важнији чинилац контекста у ком се развијају званични дипломатски односи”.⁷ У овом раду, *утицај културне дипломатије на промену Републике у свету* је операционализован преко појмова као што су „активност наших дипломатских представништава у међународној културној сарадњи и гостовања наших истакнутих уметника са програмима из области културе у иностранству”. Циљ овог истраживања је утврђивање ставова уметника о њиховој улози у културној дипломатији и промени имиџа Републике Србије у свету. Сходно томе, дефинисане су независна и зависна варијабла са одговарајућим индикаторима. Независна варијабла, са 25 индикатора, дефинисана је као *утицај активности наших дипломатских представништава у међународној културној сарадњи и гостовања наших истакнутих уметника са програмима из области културе у иностранству на промену имиџа Републике Србије у свету*. Зависна варијабла је одређена као *процена истакнутих српских уметника о квалитету активности наших дипломатских представништава у међународној културној сарадњи и гостовања наших истакнутих уметника са програмима из области културе у иностранству на промену имиџа Републике Србије у свету*.

У истраживању је коришћена дескриптивна *survey research* метода, прикупљање података је обављено помоћу *анкетирања* као истраживачког поступка, а анкетирање имплементацијом *Упитника за уметнике*. Први део Упитника се односи на *испитивање статусних и персоналних обележја испитаника*.⁸ Најзначајнији део анкетног упитника представља

7) Margaret Vizomirski, Sintija Šnajder, *Kulturna diplomatija*, Balkankult fondacija, Beograd, 2006, стр. 5.

8) 1) Пол; 2) Коју школу/факултет сте завршили?; 3) Културна делатност или уметност којом се бавите; 4) Колико страних језика говорите (не рачунајући језике земаља бивше СФРЈ)?;

Скала за мерење ставова о културној дипломатији и њеном утицају на имиџ Републике Србије у свету која се састоји од 25 индикатора. Испитивање је обављено на пригодном узорку од 100 истакнутих уметника различитог профила. Статистичка обрада података обављена је помоћу статистичког пакета СПСС. Сходно испитиваним варијаблама и њиховим релацијама, утврђени су основни статистички показатељи (фреквенција и проценти). Резултати испитивања учесталости путовања у иностранство, односно *број гостовања наших уметника* указују на то да је највећи проценат испитаника путовао у иностранство до 10 пута (28%), затим следе они који су путовали између 30 и 50 пута (24%) и они чији број путовања износи између 10 и 20 пута (23%). Преко 10 пута у иностранство је путовало 72% испитаника. Што се тиче *начина учешћа уметника на фестивалима*, своје путовање у иностранство наши уметници су у подједнаком проценту остваривали индивидуално (42%) или као чланови одређене групе (40%), док је 18% путовало у иностранство на оба начина. Наши уметници су *одлазили у иностранство на позив различитих субјеката*. Скоро 50% позива је долазило из иностранства, а свега 6% њих од удружења из дијаспоре. У комбинацији ова два позива у иностранство је отишло још 8% испитаника. Када је реч о *државама у којима су гостовали*, уметници су посетили 61 државу са свих континената.

3. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА

Дескриптивна анализа процена наших истакнутих уметника о квалитету активности дипломатских представништава РС у међународној културној сарадњи и њиховог гостовања у иностранству са програмима из области културе обављена је у другом делу *Субскеале за процену квалитета активности дипломатских представништава РС у међународној културној сарадњи и гостовања наших истакнутих уметника са програмима из области културе*

5) Колико пута сте гостовали у иностранству?; 6) У којим сте земљама најчешће гостовали?; 7) Да ли сте учествовали на неком фестивалу културе у иностранству?; 8) Како сте најчешће гостовали у иностранству?; 9) На чији позив, односно у чијој организацији сте најчешће гостовали у иностранству?

у иностранству,⁹ на узорку од 25 манифестних варијабли (питања, тврдњи, индикатора). Од тога, 17 манифестних варијабли налази се на петостепеној скали Ликертовог типа, а осам манифестних варијабли са скалом рангова и заокруживањем одговарајућих варијанти понуђених одговора.

3.1. Значај појединих чинилаца културне дипломатије Републике Србије на њен имиџ

Првих шест табела односи се на ставове којима је утврђен значај појединих чинилаца културне дипломатије Републике Србије са становишта њиховог утицаја на њен имиџ у свету. Са првом тврдњом – *ради бржег побољшања медијске слике*

9) 1) П1: Ко има пресудан утицај на избор програма из културе с којима наши уметници гостују у иностранству?; 2) П2: Да ли се приликом избора програма узимају у обзир специфичности земље пријема?; 3) П3: Којом оценом бисте оценили постојећу праксу избора програма с којима наши уметници гостују у иностранству?; 4) П4: Да ли су неки од програма у којима сте гостовали укључивали уметнике из више земаља?; 5) П5: Ко је првенствено финансирао Ваша досадашња гостовања у иностранству?; 6) П6: Да ли сте се приликом гостовања у иностранству сусретали са нашим дипломатама?; 7) П7: Да ли сте се приликом гостовања у иностранству сусретали са представницима наше дијаспоре?; 8) П8: Које су најчешће били намењени програми с којима сте гостовали у иностранству?; 9) П9: Ако живите у иностранству, колико често Вас наша амбасада позива да узмете учешће у културним програмима?; 10) П10: Приликом Ваших гостовања у иностранству, чија дела сте најчешће изводили?; 11) П11: На ком језику су најчешће извођени програми у којима сте учествовали?; 12) П12: Према Вашим сазнањима, који од наведених програма су најпријемчивији за страну публику?; 13) П13: У којој мери сте сарађивали са нашом дијаспором у припреми културних догађаја?; 14) П14: У којој мери сте, приликом реализације Ваших програма, сарађивали са страним уметницима?; 15) П15: Како су Ваша гостовања у иностранству пропраћена у медијима земље пријема?; 16) П16: Како су Ваша гостовања у иностранству пропраћена у домаћим медијима?; 17) П26: У којој мери је присутна организација књижевних вечери у иностранству као вид промоције српског књижевног стваралаштва?; 18) П27: Колико учешће наших издавача и писаца на значајним међународним сајмовима књига може да утиче на представљање наше културе и изградњу имиџа Србије у свету?; 19) П28: Да ли преводи дела српских књижевника на светске језике доприносе бољем упознавању наше културе и нашег културног идентитета?; П32: Молимо вас да процените у којој мери су наведене тврдње у вези са утицајем појединих чинилаца културне дипломатије на имиџ Републике Србије у свету основане; 20) П32.1. Ради бржег побољшања медијске слике Републике Србије у свету, неопходно је да се стратегијом културне политике дефинишу оквир и садржаји међународне културне сарадње?; 21) П32.2. Уколико се придаје већи значај избору кадра за културну дипломатију, знатно су веће могућности за промену негативне слике о Републици Србије у свету?; 22) П32.3. Већина наших дипломатских представништава има адекватан стручни кадар за остваривање међународне културне сарадње?; 23) П32.4. Наши истакнути уметници на адекватан начин су ангажовани у културној дипломатији Републике Србије?; 24) П32.5. Веће ангажовање истакнутих уметника у културној дипломатији значајно утиче на степен и квалитет интеркултурног дијалога и умрежавање Републике Србије са институцијама културе на европском и глобалном нивоу?; 25) П32.6. Умрежавање и партнерство су неопходне стратегије у српској културној дипломатији?

Републике Србије у свету неопходно је да се стратегијом културне политике дефинишу оквир и садржаји међународне културне сарадње, испитаници су у највећем проценту изразили „потпуну сагласност” (68%). „Углавном” је било сагласно 19%, а „делимичну сагласност” је истакло 10%, док са овим ставом „није сагласно” свега 3% испитаника (Табела 1).

Табела 1. Ради бржег побољшања медијске слике Републике Србије у свету, неопходно је да се стратегијом културне политике дефинишу оквир и садржаји међународне културне сарадње

Степен сагласности са тврдњом	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
У потпуности сагласни	68	68.0	68.0	68.0
Углавном сагласни	19	19.0	19.0	87.0
Делимично сагласни	10	10.0	10.0	97.0
Углавном несагласни	2	2.0	2.0	99.0
Уопште нису сагласни	1	1.0	1.0	100.0
Укупно	100	100.0	100.0	

Друга и трећа тврдња усмерене су на стручни кадар у оквиру дипломатског представништва задужен за културну дипломатију – *уколико се придаје већи значај избору кадра за културну дипломатију, знатно су веће могућности за промену негативне слике Републике Србије у свету.* Са овим ставом је „потпуно сагласно” 72% испитаника, а „углавном сагласно” 23% испитаника, што чини укупно 95% узорка испитаника. Преосталих 5% испитаника је „делимично” или „углавном несагласно” са овом тврдњом (Табела 2).

Табела 2. Уколико се придаје већи значај избору кадра за културну дипломатију, знатно су веће могућности за промену негативне слике о Републици Србији у свету

Степен сагласности са тврдњом	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
У потпуности сагласни	72	72.0	72.0	72.0
Углавном сагласни	23	23.0	23.0	95.0
Делимично сагласни	3	3.0	3.0	98.0
Углавном несагласни	2	2.0	2.0	100.0
Уопште нису сагласни	0	0	0	100.0
Укупно	100	100.0	100.0	

Чак 71% испитаника је „несагласно” са ставом да *већина наших дипломатских представништава има адекватан стручни кадар за остваривање међународне културне сарадње*, 25% је само „делимично сагласно”, док се свега 4% испитаника „слаже” с овом тврдњом (Табела 3).

Табела 3. Већина наших дипломатских представништава има адекватан стручни кадар за остваривање међународне културне сарадње

Степен сагласности са тврдњом	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
У потпуности сагласни	2	2.0	2.0	2.0
Углавном сагласни	2	2.0	2.0	4.0
Делимично сагласни	25	25.0	25.0	29.0
Углавном несагласни	30	30.0	30.0	59.0
Уопште нису сагласни	41	41.0	41.0	100.0
Укупно	100	100.0	100.0	

Наредна два става се односе на адекватност ангажовања наших истакнутих уметника у културној дипломатији. 73% испитаника је „несагласно” са тврдњом да су *наши истакнути уметници на адекватан начин ангажовани у културној дипломатији Републике Србије*, „делимичну сагласност” изражава 19%, а „углавном сагласно” је 3% уметника (Табела 4).

Табела 4. Наши врхунски уметници на адекватан начин су ангажовани у у културној дипломатији Републике Србије

Степен сагласности са тврдњом	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
У потпуности сагласни	0	0	0	0.0
Углавном сагласни	3	3.0	3.0	3.0
Делимично сагласни	19	19.0	19.0	22.0
Углавном несагласни	31	31.0	31.0	53.0
Уопште нису сагласни	47	47.0	47.0	100.0
Укупно	100	100.0	100.0	

Испитаници су у високом проценту изразили своју „сагласност” (92%) са ставом да *ангажовање истакнутих уметника у културној дипломатији значајно утиче на степен и квалитет интеркултурног дијалога и умрежавање Републике Србије са институцијама културе на европском и глобалном нивоу*, „делимичну сагласност” је изразило 5% испитаника, а „несагласност” свега 3% (Табела 5).

Табела 5. Веће ангажовање истакнутих уметника у културној дипломатији значајно утиче на степен и квалитет интеркултурног дијалога и умрежавање Републике Србије са институцијама културе на европском и глобалном нивоу

Степен сагласности са тврдњом	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
У потпуности сагласни	73	73.0	73.0	73.0
Углавном сагласни	19	19.0	19.0	92.0
Делимично сагласни	5	5.0	5.0	97.0
Углавном несагласни	2	2.0	2.0	99.0
Уопште нису сагласни	1	1.0	1.0	100.0
Укупно	100	100.0	100.0	

На питање из *Субскеале процене квалитета активности наших дипломатских представништава у међународној културној сарадњи и гостовања наших истакнутих уметника са програмима из области културе у иностранству* које гласи: *Ко има пресудан утицај на избор програма из културе с којима наши уметници гостују у иностранству?*, највећи проценат испитаника „не може да процени” (39%). Да су то „уметници-извођачи програма” процењује 18% испитаника, 15% процењује да у томе учествују „различита удружења дијаспоре”, 8% сматра да у одређивању програма међународне културне сарадње одлуку доносе Владине институције (МСП РС и МК РС). У међусобној комбинацији појединих владиних институција (МСП РС и МК РС) остварује се још 2% учешћа, а комбиновањем учешћа владиних институција и других субјеката (удружења дијаспоре, лични контакти и сл.) остварује се још 5% учешћа у одређивању програма. Комбинованим учешћем различитих удружења дијаспоре и уметника остварује се још 4% сарадње, а заједничким учешћем МК РС и различитих удружења дијаспоре утиче се још у обиму од 3% на избор програма с којима наши уметници гостују у иностранству. Иако је утврђен мали проценат учешћа „спонзора” у креирању

програма (2%) и „страних фестивала који позивају уметнике” (2%), значајно је напоменути да у том процесу учествују и ови субјекти са укупно 4% активности.

Табела 6. П1: Ко има пресудан утицај на избор програма из културе с којима наши уметници гостују у иностранству?

Valid	Субјекти који утичу на избор програма из културе с којима наши уметници гостују у иностранству?	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	Министарство спољних послова (МСП) РС	2	2.0	2.0	2.0
2	Министарство културе (МК) РС	6	6.0	6.0	8.0
3	Различита удружења из дијаспоре	15	15.0	15.0	23.0
4	Уметници-извођачи програма	18	18.0	18.0	41.0
5	Спонзори	2	2.0	2.0	43.0
6	Не могу да проценим	39	39.0	39.0	82.0
7	Галерије у иностранству	1	1.0	1.0	83.0
8	Страни фестивали који позивају уметнике	2	2.0	2.0	85.0
9	Лични контакти	1	1.0	1.0	86.0
1,2	МСП РС, МК РС	2	2.0	2.0	86.0
1,3	МСП РС, Различита удружења из дијаспоре	1	1.0	1.0	89.0
2,3	МК РС, Различита удружења из дијаспоре	3	3.0	3.0	92.0
2,9	МК РС, Лични контакти	1	1.0	1.0	93.0
3,4	Различита удружења из дијаспоре, уметници	4	4.0	4.0	97.0
4,5	Уметници-извођачи програма, спонзори	1	1.0	1.0	98.0
4,7	Уметници-извођачи програма, галерије	1	1.0	1.0	99.0
2,4,5	МК РС, Уметници-извођачи програма, спонзори	1	1.0	1.0	100.0
Укупно		100	100.0	100.0	

На питање: *Да ли се приликом избора програма узимају у обзир специфичности земље пријема?*, преко две трећине испитаника сматра да се специфичности земље пријема узимају у обзир „како кад”. Овом броју треба додати 17% уметника који сматра се то чини „углавном” и 9% оних који процењују да се то „редовно” чини. Негативан став по овом питању има 6% уметника (Табела 7).

Табела 7. П2: Да ли се приликом избора програма узимају у обзир специфичности земље пријема?

Valid	Степен сагласности са тврдњом	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
4	Да, редовно	9	9.0	9.0	9,0
3	Углавном да	17	17.0	17.0	26,0
2	Како кад	68	68.0	68.0	94,0
1	Не	6	6.0	6.0	100,0
Укупно		100	100.0	100.0	

Уметници су вредновали *праксу избора програма с којима гостују у иностранству*. Према добијеним одговорима приказаним у табели 8, може се уочити да је највећи проценат испитаника ову праксу вредновао оценом „добар” (38%), затим следе они који су постојећи начин избора програма вредновали оценом „довољан” (23%). Оценом „врло добар” и „одличан” ову праксу вреднује 21% испитаника, док оценом „слаб” вреднује чак 18% уметника.

Табела 8. ПЗ: Којом оценом бисте оценили праксу избора програма с којима наши уметници гостују у иностранству?

Valid	Степен сагласности са оценом	Frequen- cy	Percent	Valid Percent	Cumu- lative Percent
5	Оценом одличан	7	7.0	7.0	7,0
4	Оценом врло добар	14	14.0	14.0	21,0
3	Оценом добар	38	38.0	38.0	59,0
2	Оценом довољан	23	23.0	23.0	82,0
1	Слабом оценом	18	18.0	18.0	100,0
Укупно		100	100.0	100.0	

Једно од незаобилазних питања, свакако, било је питање: *Које финансирао Ваша досадашња гостовања у иностранству?* Добијени су разноврсни одговори, при чему 14% одговора садрже различите комбинације извора финансирања наших уметника. Међу седам одговора који обухватају један субјект финансирања, четвртина испитаника наводи да су то „странци” (25%), удружења дијаспоре учествују са 11% финансијске потпоре, а страна продукција са 10%. „Самофинансирање уметника” је заступљено са 5%, док „невладине организације” имају 3% учешћа. „Надлежна министарства” имају свега 2% учешћа, али у комбинацији са другим изворима финансирања имају још 6% учешћа. Узевши у целини, 23% програма је финансирано у комбинацији различитих извора, при чему „странци” и „стране продукције” имају 12% учешћа у таквим комбинацијама, удружења дијаспоре 11%, а невладине организације 5% (Табела 9).

Табела 9. П5: Ко је финансирао Ваша досадашња гостовања у иностранству?

Valid	Органи финансирања гостовања уметника у иностранству	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	Неко од надлежних министарстава РС	2	2.0	2.0	2.0
2	Странци	25	25.0	25.0	27.0
3	Невладине организације	3	3.0	3.0	30.0
4	Удружења дијаспоре	11	11.0	11.0	41.0
5	Страна продукција	10	10.0	10.0	51.0
6	Остали	21	21.0	21.0	72.0
7	Самофинансирање	5	5.0	5.0	77.0
1,2	Надлежна министарстава РС; странци	1	1.0	1.0	78.0
1,5	Надлежна министарстава РС, страна продукција	2	2.0	2.0	80.0
2,3	Странци, невладине организације	2	2.0	2.0	82.0
2,4	Странци, удружења дијаспоре	3	3.0	3.0	85.0
2,5	Странци, страна продукција	3	3.0	3.0	88.0
2,6	Странци, остали	1	1.0	1.0	89.0
3,5	Невладине организације, страна продукција	1	1.0	1.0	90.0
4,5	Удружења дијаспоре, страна продукција	3	3.0	3.0	93.0
4,6	Удружења дијаспоре, остали	2	2.0	2.0	95.0
1,2,4	Надлежна министарстава РС, странци, удружења дијаспоре	1	1.0	1.0	96.0
1,2,5	Надлежна министарстава РС, странци, страна продукција	1	1.0	1.0	97.0
2,4,5	Странци, Удружења дијаспоре, страна продукција	1	1.0	1.0	98.0
3,4,6	Невладине организације, удружења дијаспоре	1	1.0	1.0	99.0
1,2,3,5	Надлежна министарстава РС, странци, невладине организације, страна продукција	1	1.0	1.0	100.0
Укупно		100	100.0	100.0	

3.2. Сусрети и сарадња српских уметника са нашим дипломатама, дијаспором и страним сарадницима приликом реализације програма

Половина уметника која је гостовала у иностранству „ретко” се сусретала са нашим дипломатама (51%), 20% уметника тврди да „никад није дошло до сусрета”, док се мање од једне трећине испитаника који су имали позитиван став по овом питању (29%) изјаснило у прилог „редовних” (13%) и „честих” (16%) састанака са нашим дипломатама (Табела 10).

Табела 10. П6: Да ли сте се приликом гостовања у иностранству сусретали са нашим дипломатама?

Valid	Степен сагласности са тврдњом	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
4	Скоро увек	13	13.0	13.0	13.0
3	Често	16	16.0	16.0	29.0
2	Ретко	51	51.0	51.0	80.0
1	Никада	20	20.0	20.0	100.0
Укуп.		100	100.0	100.0	

Трећина уметника се „скоро увек” сусретала са припадницима српске дијаспоре приликом гостовања у иностранству, „често” – 16% уметника, „ретко” - половина, а „никада” чак петина уметника који су гостовали у иностранству (Табела 11).

Табела 11. П7. Да ли сте се приликом гостовања у иностранству сусретали са представницима наше дијаспоре

Valid	Степен сагласности са тврдњом	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
4	Скоро увек	29	29.0	29.0	29.0
3	Често	24	24.0	24.0	53.0
2	Ретко	35	35.0	35.0	88.0
1	Никада	12	12.0	12.0	100.0
Укупно		100	100.0	100.0	

Скоро две трећине уметника је дефинисало да су програми које су изводили у иностранству било намењено „страној публици” (64%), а у знатно мањем проценту „нашој дијаспори” (19%). Наше дипломате се најчешће појављују као конзументи културних програма у комбинацији са више корисника (страна публика, дијаспора...), што чини још 4% публике која је присуствовала овим активностима (Табела 12).

Табела 12. П8: Које су најчешће били намењени програми с којима сте гостовали у иностранству?

Valid	Врста намене програма с којима су уметници гостовали у иностранству	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
1	Страној публици	64	64.0	64.0	64.0
3	Нашој дијаспори	19	19.0	19.0	83.0
4	Неком другом	4	4.0	4.0	87.0
1,3	Страној публици, нашој дијаспори	8	8.0	8.0	95.0
2,3	Дипломатама, нашој дијаспори,	1	1.0	1.0	96.0
1,2,3	Страној публици, дипломатама, нашој дијаспори	2	2.0	2.0	98.0
1,3,4	Страној публици, нашој дијаспори, неком другом	1	1.0	1.0	99.0
1,2,3,4	Страној публици, дипломатама, нашој дијаспори, др.	1	1.0	1.0	100.0
Укуп.		100	100.0	100.0	

Када је реч о *врсти дела (према ауторима)* које су изводили у иностранству, 53% уметника се изјаснило да су се у иностранству представљали „сопственим уметничким делима”, 23% је у подједнаком обиму изводило дела српских и страних аутора, а искључиво дела српских аутора је изводило 14% уметника, док су дела страних аутора чинила садржај 5% програма. Када је реч о драмским уметницима, они су најчешће изводили дела српских аутора, на српском језику, а намењена публици наше дијаспоре. Традиционалну музику је изводило свега 5% испитаника, иако је она показала знатан утицај на промоцију српског идентитета и побољшање имиџа Републике Србије у свету.

Табела 13. П10: Приликом Ваших гостовања у иностранству, чија дела сте најчешће изводили?

Valid	Врсте музичких дела које су изводили наши уметници	Frequen- cy	Percent	Valid Percent	Cumu- lative Percent
1.	Дела домаћих аутора	14	14.0	14.0	14.0
2.	Дела страних аутора	5	5.0	5.0	19.0
3.	Подједнако и страна и српска дела	23	23.0	23.0	42.0
4.	Сопствена ауторска дела	53	53.0	53.0	95.0
5.	Традиционалну музику	5	5.0	5.0	100.0
Укупно		100	100.0	100.0	

Уметници су *врсте програма, према њиховој пријемчивости за публику*, рангирани према Табели 14. Најпријемчивији су, наравно, музички програми, потом ликовни и филмски, затим драмски, фолклорни и, на крају, књижевни и преводилачки програми, због језичке баријере.

Табела 14. П12: Према Вашим сазнањима, који од наведених програма су најпријемчивији за публику?

Врсте програма	Frequency	Ранг
1. Музички	61	1
2. Драмски	25	4
3. Ликовни	34	2-3
4. Филмски	34	2-3
5. Фолклорни	19	5
6. Књижевни и преводилачки	8	6

Када је реч о сарадњи наших уметника са дијаспором, највећи проценат испитаника се изјаснио да „није никада” сарађивао са нашом дијаспором по питању припреме културних догађаја (39%), 23% се изјаснило да је то било „понекад” или „врло ретко” (20%), а „редовно” или „често” изјаснило се 18% испитаника.

Табела 15. П13: У којој мери сте сарађивали са нашом дијаспором у припреми културних догађаја?

Valid	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
5.00 Редовно	10	10.0	10.0	10.0
4.00 Често	8	8.0	8.0	18.0
3.00 Понекад	23	23.0	23.0	41.0
2.00 Врло ретко	20	20.0	20.0	61.0
1.00 Никад	39	39.0	39.0	100.0
Укупно	100	100.0	100.0	

3.3. Медијска презентација гостовања наших уметника у медијима земље пријема и у медијима РС

Када је у питању пропраћеност гостовања српских уметника у медијима земље пријема, највећи проценат испитаника „не може да оцени” како су медији стране земље извештавали о њиховом гостовању (41%); позитивно мишљење о њиховом гостовању истиче више од половине уметника („увек веома добро” – 19% и „углавном добро” – 33%); за негативно мишљење медија земље пријема о њиховом гостовању изјаснило се свега 7% испитаника. Што се тиче српских медија, највећи проценат уметника, такође „не може да оцени” како је њихово гостовање у иностранству пропраћено (34%). Међутим, 29% испитаника сматра да су гостовања била „веома добро” и „углавном добро” пропраћена, док 37% процењује да је присуство у нашим медијима било „углавном лоше” и „веома лоше”.

3.4. Књижевна делатност у иностранству

Књижевне вечери у иностранству, учешће на међународним сајмовима књига и преводи дела српских књижевника на светске језике промовишу српско књижевно стваралаштво и доприносе бољем представљању наше културе и нашег културног идентитета. Највећи проценат уметника сматра да је организација књижевних вечери „осредња” (43%), 35% да је „у малој мери” присутна, 16% заступа став да је присутна „у веома великој” и „у великој мери”, док само 6% сматра да је присутна „у веома малој мери”. Када је у питању промоција српског књижевног стваралаштва у иностранству (Табела 16), истакнути уметници сматрају да учешће на овим манифестацијама може „много” (41%) и „веома много” (23%) да утиче на представљање наше културе и изградњу имиџа у свету; да је тај утицај „осредњи” сматра 26%, а негативан став по овом питању има 10% испитаника.

Табела 16. П27: Колико учешће наших књижевних издавача и писаца на значајним међународним сајмовима књига може да утиче на представљање наше културе и изградњу имиџа у свету?

Valid	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
5.00 Веома много	23	23.0	23.0	23.0
4.00 Много	41	41.0	41.0	64.0
3.00 Осредње	26	26.0	26.0	90.0
2.00 Мало	9	9.0	9.0	99.0
1.00 Веома мало	1	1.0	1.0	100.0
Укупно	100	100.0	100.0	

Чак 92% испитаника има позитиван став о доприносу представљања наше културе и идентитета превођењем српских књижевних дела на стране језике („у потпуности” – 49%, „углавном да” – 43%) – неодлучних има 7%, а негативан став има само 1% испитаника. (Табела 17).

Табела 17. П28: Да ли преводи дела српских књижевника на светске језике доприносе бољем упознавању наше културе и нашег културног идентитета?

Valid	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
5.00 Да, у потпуности	49	49.0	49.0	49.0
4.00 Углавном да	43	43.0	43.0	92.0
3.00 Не могу да одлучим	7	7.0	7.0	99.0
2.00 Углавном не	1	1.0	1.0	100.0
Укупно	100	100.0	100.0	

4. ЗАКЉУЧАК

Основни циљ овог истраживања представља утврђивање ставова српских уметника који гостују у иностранству о утицају културне дипломатије на промену имица Републике Србије. „Култура, као поприште различитих дискурса, разбија политичко”,¹⁰ те истакнути српски уметници имају значајну улогу у остваривању културне дипломатије, а самим тим и у промени имица Републике Србије. Уметници обављају „функцију културних представника својих народа и често то раде упоредо са културним догађајима и чак су делегирани као представници државе (званично или незванично)”, па је неопходно „јачати улогу уметника као критичке *портпароле* или главне *презентере* српске културе у иностранству”, јер „уметници делују као културне дипломате српске нације”.¹¹

Први конкурс за мобилност уметника, у оквиру програма „Креативна Европа”, објављен је 2015. године. Од 114 пријава, Министарство културе и информисања је подржало 50 гостовања у иностранству (у износу 2.787.923 динара). Половина ових путовања догодила се у ЕУ, четвртина у региону, а четвртина у другим земљама света.¹² Кључна је улога „културе изврсности”¹³ – инсистирање на квалитету, утврђивање критеријума по параметрима изврсности и њихово ефикасно спровођење, који треба да буду у фокусу настојања наше државе да у што повољнијем светлу представи себе и своју културу свету. Улагање у културу од стране државе не подразумева само повећање буџетских средстава за културу, већ успостављање јасних критеријума за процену изврсности уметничког и културног деловања појединаца и институција, при коме смисао лидерства неће бити самопромоција, већ

10) Jelena Đorđević, “Cultural Studies – From Discourse To Reality: Case Of Serbia”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2018, стр. 88.

11) Milica Savić, “Contemporary Art Practices in the Conduct of Cultural Diplomacy”, in: *Cultural diplomacy: arts, festivals and geopolitics* (ed. Milena Dragičević Šešić), Culture Desk Serbia, Ministry of Culture and Media, Faculty of Dramatic Arts, Belgrade, 2017, стр. 237.

12) Milan Đorđević, Nina Mihaljinac, “Distribution of Ministry of Culture and Media of RS funds for International Cooperation”, in: *Cultural diplomacy: arts, festivals and geopolitics* (ed. Milena Dragičević Šešić), Culture Desk Serbia, Ministry of Culture and Media, Faculty of Dramatic Arts, Belgrade, 2017, стр. 355.

13) Milena Dragičević Šešić, Sanjin Dragojević, *Menadžment umetnosti u turbulentnim okolnostima*, Clio, Beograd, 2005, стр. 189.

истински допринос српској култури и њеној међународној репрезентацији. Треба нагласити и важност интерсекторског и интересорног деловања у овој области, и у сваком погледу, важност сарадње, како између појединаца, група и институција унутар земље, тако и у односу на релевантне субјекте на иностранству, како на националном тако и наднационалном нивоу, уз укључивање потенцијала наше дијаспоре.

ЛИТЕРАТУРА

- Ападурај Арцун, *Култура и глобализација*, Библиотека XX век, Београд, 2011.
- Димитријевић Милица, „Нема уметности без мецена”, *Политика*, 23.01.2013.
- Ђурић Живојин, Стојадиновић, Миша, „Држава и неолиберални модели урушавања националних политичких институција”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2018, стр. 41–57.
- Исаковић Смиљка, „Друштвени утицај менаџера у музичкој уметности”, *Комуникације, медији, култура*, Факултет за културу и медије, Београд, бр. 3/2011, стр. 269–283.
- Стојковић Бранимир, *Идентитет и комуникација*, ФДУ – Чигоја штампа, Београд, 2002.
- Dragičević Šešić Milena, Dragojević Sanjin, *Menadžment umetnosti u turbulentnim okolnostima*, Clio, Beograd, 2005.
- Đorđević Jelena, „Cultural Studies – From Discourse To Reality: Case Of Serbia”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2018, стр. 83–99.
- Đorđević Milan, Mihaljinac Nina, “Distribution of Ministry of Culture and Media of RS funds for International Cooperation“, in: *Cultural diplomacy: arts, festivals and geopolitics* (ed. Milena Dragičević Šešić), Culture Desk Serbia, Ministry of Culture and Media, Faculty of Dramatic Arts, Belgrade, 2017, стр. 337–357.

Savić Milica, “Contemporary Art Practices in the Conduct of Cultural Diplomacy“, in: *Cultural diplomacy: arts, festivals and geopolitics* (ed. Milena Dragičević Šešić), Culture Desk Serbia, Ministry of Culture and Media, Faculty of Dramatic Arts, Belgrade, 2017, стр. 229–239.

Vizomirski Margaret, Šnajder Sintija, *Kulturna diplomatija*, Balkankult fondacija, Beograd, 2006.

Vjera Mujovic Preis

CULTURAL DIPLOMACY AND THE ROLE OF ARTISTS IN CHANGING THE IMAGE OF SERBIA

Resume

This paper refers to the importance of cultural diplomacy and the role of artists in changing the image of the Republic of Serbia. The main goal of the research was to determine the attitudes of our artists who performed abroad on the impact of cultural diplomacy on the change of image of Serbia in the foreign countries. The independent variable was defined as “the impact of the activities of our diplomatic missions in international cultural cooperation and art programs of our prominent artists abroad on the change of the image of Serbia in the world”. The dependent variable is defined as a “prominent Serbian artists’ assessment of the quality of the activities of our diplomatic missions in international cultural cooperation and their programs abroad in the field of culture on the image of Serbia in the world”.

The study used descriptive *survey research* methods and data collection was done by interviewing as a research procedure. The survey was conducted by applying a questionnaire for a sample of 100 prominent Serbian artists. Descriptive analysis of quality assessment activities of our diplomatic missions in international cultural cooperation and artist programs abroad in the field of culture is performed on a sample of 25 manifest variables. Distinguished Serbian artists have an important role in establishing cultural diplomacy, as well as changing the reputation of Serbia in the World.

Keywords: cultural diplomacy, the image of the Republic of Serbia, prominent Serbian artists, descriptive analysis, factor analysis

* Овај рад је примљен 25. фебруара 2019. године, а прихваћен на састанку Редакције 27. јуна 2019. године.